

Naročnina znaša:
celoletna . . . K 4.—
pololetna . . . K 2.—
četrtna . . . K 1.—
posamezna št. 10 vin.
Nefrankirana pisma se
ne sprejemajo; reko-
pisi se ne vračajo.

Náša Moč

Glasilo slovenskega delavstva

Uredništvo in uprav-
ništvo v Ljubljani,
Katoliška tiskarna

Oglasi se sprejemajo
po dogovoru.

Štev. 49, 50.

V Ljubljani, 8. novembra 1918.

Leto XIII.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Zaradi tehničnih ovir naš list mi-
nulni teden ni izšel. Sedanji dve številki
sta izšli na 8. straneh; naročniki torej
niso čisto nič oškodovani, marveč kar-
tiče vsebine čtiva še na boljšem.

Ljubljana, 4. novembra, 1918.

Avstrije-Ogrske ni več. Galicija se
je spremenila v del kraljevine Poljske;
v vzhodni Galiciji delajo Rusini na to,
da se pridruži Ukrajini. Pripetljaj
spora med Poljaki in Ukrajinci je sicer
žalosten, toda obupen ni in se bodo, ko
se zdaj do skrajnosti razpaljene strasti
poležejo, Poljaki in Ukrajinci že pobot-
ali in to temlaže, ker tudi v kraljevini
Poljski izgublja tla stara žlahta in je
svetovna vojska vzgojila tudi revno od
plemstva toliko stoletij zatirano ljud-
stvo. Dosedanja kraljevina Poljska bo
najbrže v bodoče demokratična re-
publika.

Nemški cesar Rudolf Habsburški
je v trinajstem stoletju razdelal veliko
slovansko državo češkega kralja Prže-
mysla Otokarja II., ki je obsegala tudi
nas Slovence. V tolikih stoletjih tlačan-
stva so Čehi in smo tudi Jugoslovani
kulturno in gospodarsko mogočno na-
predovali. Svetovna vojska je odrešila
Čehoslovake. Ustanovili so češkoslova-
sko republiko.

Mažari tudi pravijo, da bodo uvedli
republiko. Agenti protestanškega Ber-
lina kalvinca Tiszo, pravega povzročitelja
svetovne vojske in najhujšega za-
tiralca ter sovražnika tako nemažar-
skih narodov, kakor tudi ljudstva,
predstavitelja ošabnega mažarskega
plemstva.

Jugoslovani smo tudi razglasili
svojo samostojno državo SHS. Za zdaj
je naša osrednja oblast Narodno veče v
Zagrebu. Načelnik osrednje narodne
vlade je dr. Anton Korošec, njegova na-
mestnika sta dr. Ante Pavelić in Sve-
tozar Pribičević.

V Ljubljani se je dne 31. oktobra
1918 raz balkon deželnega dvorca raz-
glasila narodna vlada SHS. Voditelji
posameznih oddelkov naše narodne
vlade za Slovenijo se imenujejo pover-
jeniki. Narodna vlada se je predstavila
državljanom Slovenije s sledečim okli-
com:

Državljan!

Predsedništvo Narodnega veča v
Zagrebu kot vrhovna oblast države Slo-
vencev, Hrvatov in Srbov je na predlog
Narodnega sveta v Ljubljani za Slove-
nijo imenovalo to-le vlado:

predsedstvo: **vitez Josip Pogačnik**;
notranje zadeve: **dr. Janko Brejc**;
finance: **dr. Vekoslav Kukovec**;
pravosodje: **dr. Vladimir Ravnihar**;
kmetijstvo: prelat **Andrej Kalan**;
nauk in bogočastje: **dr. Karel Ver-**
stovšek;

javna dela in obrt: ing. **Vladimir**
Remec;

prehrana: **dr. Ivan Tavčar**;
promet: **dr. Pavel Pestotnik**;
narodna obramba: **dr. Lovro Po-**
gačnik;

zdravstvo: **dr. Anton Breclj**;
socialno skrbstvo: **Anton Kristan**.

Vlada si je svesta, da je prevzela
za prehodno dobo do končne ureditve
naše edinstvene države težko in odgo-
vorno dolžnost.

To dolžnost bo mogla vršiti le s po-
močjo in podporo Vas vseh.

Državljan! Združite vse svoje sile
v blagor naše domovine!

Vzdržujte red in mir!

Vsi dosedanji zakoni in naredbe
ostanejo še nadalje v veljavi, enako vse
narodne vojaške in civilne oblasti ter
uradi, dokler vlada drugače ne ukrene.

Nihče ni upravičen si sam delati
pravice.

Rojaki, spoštujte imetje, čast in po-
štenje drugorodnih sodržavljanov!

Vojaki, bodite na službo domovini,
gre za Vaš lastni dom!

Zvesti velikim načelom, v katerih
imenu smo dosegli svojo svobodo, Vam
vlada obljublja, da hoče zvesto služiti
narodu.

Ljubljana, 31. oktobra 1918.

Josip Pogačnik l. r.,
predsednik.

Narodna vlada SHS. za Slovenijo
nas je nagovorila s krepkim nagovo-
rom. Državljan! Ta nagovor je demo-
kratičen in bi bilo prav, če opustimo po
nemčurjih sprejeto opičarstvo gospo-
dov in gospej in gospodičen ter se na-
govarjamo eden drugega z nagovorom
državljan, državljanca. Je krajše in
lepše kakor tisti gospodje, gospe in go-

spodične in pa še milostna povrh, kar
smo vse sprejeli z nam tujega in sov-
ražnega Dunaja nemških grofov, ki so
nas tako ljubili, da bi nas bili najraši
vse ponemškutarili.

Ker že govorimo o Dunaju, ome-
njamo, da pravzaprav c. kr. vlade ni
več. Vzela jo je takorekoč čez noč je-
senska slana.

Dr. Krek je zmagal. Naš oče, ki je
žrtvoval samega sebe za Jugoslavijo
proti mogčnjaku stare Avstrije dr. Šu-
steršiču, je s svojo smrtjo z mogočnim
zamahom predramil preplašeno in pre-
strašeno slovansko dušo, da se je za-
vedla, da ima svoje vzore, da ima svoje
naloge. Izpolnjeno je!

Državljan! Dr. Krek, prvoboritelj
in nositelj demokratične misli med Slo-
venci, je pred svojo smrtjo pripovedo-
val, da bo svetovna vojska »čebriček«
Avstrije razsula. Čebriček se je razsul.
Izmed razvalin klije novo življenje.
Slovenci in Hrvati smo godni in zreli
za republičansko vladno obliko v naj-
širšem pomenu besede. Avstrijska,
hrvatska, bosensko-ercegovaška šola nas
ni vzgojila v tej smeri, a vzgojilo nas
je praktično življenje. Tudi vojska ni
zbrisala spominov na naše izseljence v
Zveznih državah severne Amerike. Med
troedinim narodom SHS živi toliko
Američanov, ki se si gmotno tam opo-
mogli. Ko se bo sklenil mir, se bo veliko
naših rojakov vrnilo domov v repu-
bliko SHS, ki bi se sicer ne vrnil v
monarhijo. Naši Američani so prepojili
in takorekoč preustrojili troedini na-
rod SHS. v demokratično republikan-
sko misleči in čuteči narod, dasi se te-
ga narod v celoti še ne zaveda ne. Bolj-
še je, da sprejmemo zdaj republikan-
sko ustavno obliko, kakor da bi more-
biti čez 20 ali 30 let moral naš narod
prestajati novih pretresljev.

× × ×

Rusija je danes republika. Če se
obdrže boljševiki ali ne, je to manjšega
pomena, glavno je, da ostane Rusija re-
publika in kakor dokazuje razvoj do-
godkov, ni v Rusiji nobenega občutja,
da uvedejo zopet monarhijo. Čehoslo-
vaki imajo in bodo ohranili republiko.
Republikansko so in bodo organizirani
Rusi, Poljaki, Ukrajinci, Čehoslovaki.
Korist Jugoslavije zahteva, da se vsi
Slovani združimo. Ker so izrecni repu-

bličani največji slovanski narodi, bi njih spojitve nekako po zgledu ameriških Zveznih držav ne bila mogoča, ako bi imeli eni republike, dasi morebiti po vzoru angleške republike z monarhom na čelu. Vpliv monarha in dvorjanstva celo v Angliji zavira napredek.

In vendar si želimo od našega narodenega prerojenja sem, da se Slovani združimo. Proti našemu koprnjenju in hrepenjenju je bila namerjena in prirojena velegermanska politika.

Uresničiti se mora misel združitve vseh Slovanov v skupno, celotno državno stvarbo. Položaj je pa zdaj tak, da moremo doseči združitev vseh Slovanov: tudi Bolgarov, potom zveznih slovanskih republik.

J. S. Z.

Kranj. V nedeljo zvečer 27. oktobra se je osnoval v Kranju Narodni svet za mesto Kranj. Majhen korak k ljudski demokratski misli je storil tudi Kranj; želeli bi bilo, da bi bil ta korak malo večji in da bi ga Kranj ne delal s takim obotavljanjem. Ne samo z besedo, ampak v resnici nam mora biti delavec brat. Čim težje in nižje je njegovo delo, tem bolj spoštovani in tem bolj ljubljene brat.

Kranj. Načelnik J. S. Z. dr. Mohorič je predaval dne 12. oktobra v Kranju. Govoril je o položaju, ki za delavstvo nastaja. Prehrana, novo nastala jugoslovanska država, njena ustava, so za delavstvo važne reči. V zimskih večerih se morajo skupine posvetovati o svojih zadevah. Omenjal je dopis skupine Idrija, ki povdarja isto.

Po predavanju se je vnel razgovor. Navzoči so se pritožili čez preskrbo z obleko v Kranju. Tisti, ki so prinesli sabo iz kmetij jaje in podobnih darov, so bili bolje upoštevani kot dru-

gi. Razgovora se je udeležil tudi delavski tajnik. Škoda, da ni bila skupina številneje zastopana. Res, bolezen je v vsaki hiši, ali zdaj se gre delavcem za njihovo bodočnost.

Iz Idrije. Umrl je 26. oktobra Ivan Eržen, član naše skupine, blag in pridni fant. Podlegel je sušici. Tovariši, spominjajte se ga v molitvi. — Za živo srebro se kaj mudi, koplje se ruda, kjer količkaj malo boljše kaže, tako da se človeku v resnici zdi, da hočejo rudnik še v zadnjem času kar je moč izčrpati. V žgalnici se presneto malo pazi, kako se ruda žge in dovtip, da se porabi za kuho fižola več časa in kuriva kakor v žgalnici za rudo, ni brez podlage. Kako se dela in trpi, je gospodom malo mar, ali da bi se vsaj gledalo, da se delo olajša v tem, pa še manj ne glede na sedanje razmere. Tovariši — pamet, skrbite za to, da ne bo rudnik in rudar uničen. Vidi se jasno, da se gre za to, da Jugoslovonom čim najmanj mogoče ostane. — Od tu je vzel slovo rudniški nadkomisar Torster, mlad uradnik, star birokrat, za katerim pa idrijsko delavstvo prav nič ne žaluje ter le želi, da bi mu kmalu sledili njegovi nemški tovariši. — Tovariši rudarji! Pristopite k najmočnejši strokovni organizaciji J. S. Z., ki bode imela veliko nalogo pri sestavi zakonov, tičočih se delavstva v naši Jugoslaviji.

Ali je tovarnar plačnik za škodo, ker je bila delavcu v tovarni hranjena obleka ukradena. V neki večji tovarni, so se delavci preoblečili pred delom in po delu ter shranjevali svojo civilno obleko v zato nalašč prirejenem prostoru vsak v svoji omari. To preoblečilnico je pa nadzoroval poseben paznik, ki je imel tudi duplikate ključev. Nekemu delavcu je bilo med delom ukra-

deno obleke v vrednosti nad 500 kron. Vložil je proti tovarnarju tožbo na odškodnino pri obrtnem sodišču. Navajal je posebno, da je po tovarniškem redu prisiljen odložiti obleko na kraj, ki je ločen od njegove delavnice in ga vsled tega ne more sam nadzorovati. Zato je dolžan to shrambo nadzorovati tovarnar. Ker pa tovarnar ni preskrbel za zadostno nadzorstvo, je dolžan odškodovati oškodovanega delavca. Tovar nar se je skliceval na razglas, v katerem je odklanjal vsako jamstvo za po tatvini povzročeno škodo, kakor tudi, da je bilo za nadzorstvo dovolj preskrbljeno. Obrtno sodišče je bilo pa v obeh inštancah mnenja, da razglas z ozirom na to, da delavcu ni bilo na prosto dano, ali se posluži te shrambe ali ne, ampak je bilo po obstoječem redu in razmerah v to prisiljeno, ne more tovarnarja odvezati njegovega zakonitega jamstva, kakor tudi, da za varnost ni bilo dovolj preskrbljeno ter je tovarnarja obsodilo na plačilo škode. Shrambe za obleko bi morale biti na takem kraju, da bi imel vsak delavec svojo obleko sam pred očmi. Če je bil pa delavec prisiljen izročiti obleko v tujo hrambo delodajalca, je ta kot hranitelj za obleko odgovoren.

Idrija manifestira!

Idrija, 29. okt. 1918.

Po dolgih dneh suženjstva pod dolgim frakom nemške nacionalne birokracije je dala Idrija danes svojemu srcu duška. Idrija manifestira! Že včeraj zvečer je bilo naše mesto okrašeno s slovenskimi zastavami. Danes zjutraj so se že na vse zgodaj zbirale množice na trgu. Z vseh hiš po mestu vise naše trobojnice. Večina hiš je imela tudi okna okrašena z zastavami troimenega naroda ter beršlanovim perjem.

Pusta praznosta toplic, enoličnost vedno enakega dne razvije bolj in bolj cvet naklonjenosti od ure do ure.

× × ×

Kakor vselej, smo tudi ta večer pričakovali z nado in napeto prihoda novih gostov.

Prišla sta le dva... dve bitji posebne vrste... gotovo sta oče in hči. Ko sem ju zagledal, sem se spomnil Edgar Poejevih podob; iz njiju je izhajal močan mik, mik, ki obdaja otroke nesreče; čutil sem, da sta bila žrtvi zle usode. Mož je bil zelo velik in suh, sklonjen; njegovi lasje so se mi zdeli preveč beli za njegov še mlad obraz; v njegovem zadržanju, v celi njegovi osebi je bila stroga resnost, ki označuje večkrat resnega protestanta. Hči je bila morebiti stara štiri- ali petindvajset let; ni bila velika, zelo suha in zelo blede; izgledala je zbrano, trudno in žalostno. Včasih trčis s postavami posebne lastnosti, ki so preslabe za zahteve in potrebe življenja, preslabe so, da bi se premikale, hodile in da bi delale to, kar mi vsaki dan delamo. Bila je prozorne lepote in je jedla izredno počasi, kakor da ne more premikati rok.

Brez dvoma je potrebovala toplic.

Sedela sta na drugi strani mize meni

Guy de Maupassant:

Boleč obraz.

Udeleženci pri tabli d'hote se polagoma zbirajo v veliki jedilnici hotela in odhajajo na svoje prostore. Natakariji prično streči, da ni potrebno prinašati zamudnikom še novih, toplih skled; stari topličarji, ki so že dolgo tu, se vselej z zanimanjem ozirajo, kadar se odpro vrata, ker upajo, da bodo zagledali kak nov obraz.

Znano je, da je to pogledovanje največja zabava v toplicah. Veseliš se kosila, ker si ogleduješ prihajajoče in ugibaš, kdo da so, kaj da delajo, kaj da mislijo. Nevedoč te prešinja želja, da prideš skupaj z zabavnimi ljudmi, da se seznaniš s prijaznimi osebami in da doživiš kako ljubavno pustolovstvo. V tem tesnem življenju, ramo ob ramo, so ti neznani sosedi velevažni. Radovednost se vzbuja, simpatija je pripravljena, da objame svojega bližnjega, hrepenenje po družbi se želi uveljaviti.

¹ Table d'hote, reci: tabl dot, je v velikih, razkošnih gostilnah kosilo, pri katerem se zberejo gostje in se jim prinašajo jedila povrsti. Če izbereš jedila, ki jih hočeš jesti, pravijo, da ješ à la carte: po jedilnem listu.

Doživljaš antipatije² enega tedna, prijateljstva enega meseca, pod posebnim vplivom vidika si ogleduješ vse znance v toplicah z drugačnimi očmi, kakor sicer. Nepričakovano odkriješ pri človeku v pol uri trajajočem govorjenju zvečer po jedi ali pod drevesi v parku pri šumljanju zdravilnega studenca veliko inteligenco in presenetljive zasluge; čez en mesec si seveda že popolnoma pozabil novih prijateljev, ki si se jih začetkoma tako močno veselil.

Toda tam se sklepajo tudi trajne in resne vezi hitrejše, kakor drugod. Ljudje se vidijo vsak dan, kmalu se spoznajo med seboj, v naklonjenost se primeša dobrota in zaupanje, ki je navadno pri starih prijateljstvih. Dolgo še ostanejo spomini na prvo govorjenje, v katerih se je duša odkrivala, na prve poglede, na vprašanja in tajne misli, ki se jih jezik še ne upa izpregovoriti, ohrani se spomin na prvi prisrčen pojav zaupanja, spomin na lepo čuvstvo, da se odkrije komu srce, ki ti ga tudi potem odkrije.

² Antipatija: od grške besede antipátheia, ki zopet izhaja od besede páthos = bolečina, pomenja, da ti kdo ne stoji k obrazu, da si nevoljen na njega. V protislovju z antipatijo je simpatija: od grške besede sympátheia, ki pomenja, da čutiš s kom enako, da imaš s kom enake nagibe, da ti je kdo všeč.

Tudi na Gradu je zaplapolala slovenska trobojnica, a se je morala na povelje svetnika šetola odstraniti. Ob deveti uri je ljudstvo kar trumoma prihajalo na trg. Ob pol 10. se je otvoril javni ljudski shod. Po dolgem času so se zopet otvorila vrata balkona mestne hiše, s katerega so govorili g. Štravs kot predsednik odbora Narodnega veča za Idrijo, nato naš tovariš Peter Rupnik od S. L. S. in kot zastopnik J. S. Z., od J. D. S. pa Franc Polanc. Govorili so v kratkih jedrnatih besedah, povedali namen današnjega praznika. Predsednik Štravs je prebral manifest Narodnega veča. Pred občinsko hišo so bile zbrane zastave, osem po številu, med njimi Kat. del. družbe, sokolska in soc. dem. prapor. Po zborovanju je zapel pevski zbor, sestavljen iz pevcev in pevk Kat. del. društva ter Delavskega bralnega društva. »Lepo našo domovino«, katero so spremljali tisočeri »živijo« klici. Med čakanjem so se menjavali pevski zbori in godci s svojimi točkami. Krogi desete ure prinesejo iz občinske hiše »Jugoslovanski prapor« ter ga razvijejo. Godba zaigra »Naprej zastava Slave«, Gromovito zadone »živijo« klici, katerih kar konca ni hotelo biti. Gore krogi Idrije so nam v odmevu pritrjevale. A do viška navdušenja je prišlo, ko so se nклонile praporu vse zastave. »Živijo« klicev in vihtenja s klobuki in zastavicami kar ni hotelo konca biti in stotine in stotine rok si je brisalo solzne oči. »Ti prapor, ki predstavljaš nam našo Jugoslavijo, naš up, naše oproščenje in svobodo, bodi pozdravljen!« Ko je šel naš prapor med množico v spremstvu drugih zastav, da otvori sprevoz, ni hotelo navdušenje pojenjati. Sprevoz se je začel premikati ob 11. uri. Najprvo so šle zastave, katerim je bil »Jugoslovanski prapor« v spremstvu dveh Sokolov z golimi sabljami na čelu. Nato so šli odbor Narodnega veča za Idrijo, potem zastopniki občine,

na čelu g. gerent Fr. Oswald ter zastopniki strank. Za njimi so korakali Sokoli, nato Orli, oboji skupaj broječi okrog sto mož. Za Orli je šel orlovski naraščaj v svojih uniformah, potem pa združena pevsko zbor. Nato godba, za godbo socialistična mlad. zveza ter vse drugo občinstvo. Sprevoz je brojil do 6000 ljudi. Kaj takega mesto še ni videlo. Na zastave, Sokole in Orle ter narodno nošo je kar deževalo cvetic. Sprevoz se je pomikal med neprestanimi navdušenimi klici, šviranjem godbe, orlovskih in sokolskih koračnic ter popevanjem narodnih pesmi okrog mesta. Ob 11. uri so došle prve vrste zopet na trg, kjer so pred tamkaj stoječim »Jugoslovanskim praporom« manifestirali moški, ki so po štirje in štirje v vrsti korakali. Ko so došle zadnje vrste manifestantov, se je predsednik Štravs v vznešenimi besedami zahvalil vsem udeležencem manifestacije, posebno ko se je vzdrževal tako vzoren red. Še prej, ko je končal govoriti, ga je prekinil buren klic delavstva, da mora na Gradu (tam se nahaja rudniško ravnateljstvo) viseti slovenska zastava. Štravs odgovori na to zahtevo, naj počakamo toliko, da bo naša država tako urejena kot ima biti, potem bo pa zavihrala tudi na Gradu naša trobojnica. Manifestantje so se razšli mirno, nesoč s seboj nezabne spomine današnjega praznika. Kot se je pred manifestacijo oblačno nebo med govori razjasnilo in se je nam zasmajalo gorko solnce, ravno tako je padla z naših src mora, ki je težila nas in tudi že naše pradede. Dihati smemo svobodno in živeti bomo smeli svobodno. Prihod Tvoj, o Jugoslavija, prinaša nam rešenje, briši nam solze, ki so nam tekale v dobi suženjstva po licih, prihod Tvoj vliva v naša srca halzama, ki nas krepiča in ohranja. Bog s Teboj!

× × ×

naravnost nasproti. Precej sem zapazil, da oče na poseben način kremži obraz.

Vselej, kadar je hotel prijeti kako reč, je njegova roka opisala hitro, robato črto; nekako blazno hitro zverženo črto, preden je dosegel, kar je želel. Čez nekaj trenutkov me je ta prizor utrudil tako, da sem se obrnil proč, da nisem gledal teh kretenj.

Opazil sem, da mlado dekle med jedjo ni odložila rokavice z leve roke.

Po dineju³ sem se sprehajal v parku toplic.

Zvečer je bilo zelo vroče. Hodil sem po senčnih drevoredih gori in doli in poslušal od daleč godbo iz kazine, ki mi je pošiljala svoje prve zvoke.

Počasnih korakov sta mi prišla oče in hči naproti. Pozdravil sem ju, kakor pozdravljamo v toplicah ljudi, s katerimi živimo v kakem hotelu. Mož je svoje korake ustavil in me je vprašal: »Odpustite, gospod, ali nam morete pokazati lahak in prijeten sprehod?«

Ponudil sem se jima, da ju vodim v dolino, skozi katero je tekla mala reka, v tesno, slikovito sotesko, med dvema skalnatima slemenoma. Bila sta zadovoljna in

odšli smo. Razgovor se je seveda sukal o zdravilnih močeh toplic in vrelcev.

»O,« je rekel mož čez nekaj časa, »moja hči trpi na posebni bolezni, kateri se še ni našel vzrok in ki se pojavlja v popolnoma neumljivih nervoznih napadih. Enkrat govore zdravniki o srčnih napadih, drugič pravijo, da je otrok na jetrih bolan, potem zopet, da ni hrbtnica zdrava. Zdaj pravijo, da je želodec, veliki regulator,⁴ vzrok temu Protejevemu⁵ zlu z njegovimi tisočeri napadi in pojavi ter so nas poslali sem. Sam pa mislim vedno, da so vsega le živci vzrok. Vsekakor: zelo žalostno je to.«

Spomnil sem se, kako se mu kremžijo živci na obrazu in sem ga vprašal: »Ali ste morebiti zlo podedovali? Niso li tudi Vaši živci bolni?«

Mirno je odgovoril: »Jaz? ... Ne ... Vedno sem imel zelo mirne živce ...«

Nepričakovano, po kratkem molku je nadaljeval: »O, vi mislite na tresenje moje roke, če hočem kaj prijeti. To mi je od strašnega razburjenja ostalo. Le pomislite: moj otrok je bil živ pokopan!«

Odgovoriti sem mogel le z: »O!« v presenečenju in strahu.

³ Regulator = urejevalec.

⁵ Protej (Proteus): grški bog, ki so mu pripisovali dar proročevanja in moč, da se lahko izpreminja v razne postave.

Manifestacije so se udeležili Kat. del. družba z zastavo, Orli v kroju, ravnotako orlovski naraščaj, naša dekleta pa v narodni noši. Pevski zbor je sodeloval pri skupnem zboru. Navdušeno je občinstvo pozdravljalo Orle, ko so odkorakali po manifestaciji s trga. Orle, naraščaj ter katoliška dekleta v narodnih nošah, ki so skupno odkorakali v društvo, je pričakala množica pri Kosovem mostu. Orli so peli svojo himno, občinstvo jih je burno pozdravljalo ter obmetavalo s cveticami. V društvu je nagovoril fante in dekleta Orel K. A. in g. kaplan Gorše, ki je, kar bodi tudi omenjeno, korakal med orlovskimi vrstami pri manifestaciji. S slavo-klicem dr. Kreku ter živijo klici dr. Korošcu in prevz. g. knezoškofu so se razšli.

× × ×

Nadejamo se boljših časov, zlasti kadar pride Jugoslavija, lahkomišelnost bi pa tudi bilo, ko bi mislili, da bo za nas veliko boljše, ne, tudi to si bomo morali sami priboriti. To se bo pa napravilo le tedaj, če se bo delavstvo še bolj tesno združilo. Kajti pomislimo glede uradništva. To bo ostalo še precej časa prejšnjega sistema. Glavna stvar je pa kapitalist, s tem bo imelo delavstvo še hud boj. Izvojevan bo pa le, ako bo delavstvo organizirano. Seveda kar se tiče izobrazbe delavstva, se mora bolj pospešiti in razširiti med delavstvom. Predavanja, brošure, delavske diskuzije, vse to pomaga k izobrazbi delavstva. Zahtevati se mora potem zakonodaja, da pride delavstvo do besede in da ima besedo povsod, koder se količkaj gre za delavski blagor. Marsikdo misli, da je vse storil, če se je zapisal v to ali ono organizacijo, kar pa ni tako, treba se je tudi izobraževati, tako, da kadar pri odboru ali pri takih društvih, ki je bil za voditelja, umre ali odstopi, da takoj drug lahko poprime. Na primer ravno pri zadrugah in konzumih je ta napaka se zelo urinila, vse ve samo načelnik in vodi, sčasoma postane preobjosten in pri tem cel zavod trpi. Treba bo vse demokratizirati, ne samo v besedah, pač pa v dejanju.

Delavstvo in narodni sveti.

Iz Idrije se nam piše:

Ne samo v Ljubljani, ampak tudi po slovenskem delu jugoslov. zemlje ustanavljajo krajevne narodne svete. Ta naprava je z ozirom na razmere, ki nastajajo, zelo važna. Ponekod nastane iz njih ustanova, ki v kratkem potisne v kot dosedanja županstva in okrajna glavarstva, posebno tam, kjer so dosedanja predstojništva osovražena. V tem slučaju imajo narodni sveti v rokah prehrano, narodno stražo in še druge posle v dotičnem kraju.

Vsak vidi, da narodni sveti tičejo resno tudi delavstvo. Zato naj bodo narodni sveti demokratični po svojem naziranju in po svoji sestavi. Prvič po svojem naziranju. To se pravi: narodni svet mora misliti in želeti, kako res vsakega poštenega človeka v svojem kraju napravi srečnega, ne pa, da kakega nečimernega človeka spravi k novi šarži. Gmotno najnegrečnejši so pa danes tisti, ki stradajo, ki nimajo za-

³ Diner ali diné, izgovori dine, je kosilo; Francozi kosijo proti večeru.

dostne obleke, hrane in stanovanja. Za te poskrbeti, jih poiskati in zadovoljiti, če treba, poučiti in jih dvigniti, je važna naloga narodnega sveta.

Drugič mora biti naroden svet demokratičen tudi po svoji sestavi. Delavstvo se dobro zaveda, da ga tisti, ki stoje v boljših družabnih razmerah, prekašajo po premoženju in po izobrazbi. Delavstva edina moč pa je njegova pravična reč in pa njegovo število. Zato je res potreba, da zapostavljeni sloji zahtevajo od narodnih svetov družabno pravične ljudi in pa tudi zase primerno število. Ker najbolj po krivici ogroženo v svojem gmočnem življenju je delo, ki strada, kljub temu da dela. — Seveda bo kdo rekel, kako naj bo delavstvo zastopano v večjem številu, ko je manj izobraženo kot drugi. Na to je odvrniti: delavstvo je hvaležno vsem izobražencem, ki iskreno zastopajo delavske želje in pomagajo njim potrebam. Ti blagi izobraženi ljudje pa, ki se žrtvujejo za druge, žele sami samo to, da dvignejo delavce čimprej do plemenitosti in izobrazbe, da potem delavci sami svojo reč prav zastopajo in udeležijo. Najlepša prilika k temu pa je, da narodni sveti hodijo to pot in čim več sposobnih zastopnikov vzamejo v svoj krog iz delavskih vrst.

Breznačelnost in konfuznost.

V socialistični reviji »Demokracija« piše Abditus:

8. septembra t. l. je imela jugoslovanska socialno-demokratska stranka konferenco ljubljanskih organizacij, ki se je udeležilo tudi nekaj gostov, med njimi podpisani. Poročilo o strokovni organizaciji slovenskega delavstva je navajalo med drugim, da imajo Slovenci v centralističnih socialno-demokratskih strokovnih organizacijah nekaj nad 4000 članov. Poudarilo se je, da je število radi tega tako majhno, ker šteje dunajska centrala večino slovenskega delavstva, včlanjenega pri nji, po obstoječi statistični praksi, ki se ravna po deželnih mejah, — med Nemce, tako na priliko celo rudarje v Zagorju. Nekateri so zahtevali, da se mora strokovna organizacija za slovensko delavstvo avtonomizirati, to se pravi: z Dunajem napraviti obračun! Čakal sem na vihar, ki bo nastal po teh izjavah. Pa nihče ni genil, še kretnje protesta nisem zapazil. Čudno! Pred letom so nekateri »omladini« priporočali isto, pa so bili grdo napadeni kot izdajalci in škodljivci delavskega sloja.

Smatral sem za potrebno, da se priglasim k debati. Opozoril sem na nekatere delavsko-gospodarske probleme, s katerimi se bo treba pečati v najbližji bodočnosti in o katerih ni bila na konferenci izrečena niti besedica. Opozoril sem na problem brezposelnosti, ki preti po vojni, na veliko proletarizacijo, ki neodvratno nastopi, na problem delavske kontrole v industriji in produkciji sploh, kakor so ga zamislili boljševiki na Ruskem, na dogovor med vlado in delavci na Angleškem, kjer stoji danes industrijska produkcija pod državnim nadzorstvom, na potrebo državne organizacije kredita po vojski, ki

ga bo potrebovalo delavstvo za nakup raznih potrebščin in na pomen družništva pri tem. »Naprej« je v svoji 206. številki podal o tem smiselno pomanjkljivo poročilo — pa to mimogrede. Dodam naj še: Da bodo ti delavsko-gospodarski problemi bližnje bodočnosti rešeni v korist delavskega sloja, zato bi bila potrebna razširjena, poglobljena gospodarsko-strokovna organizacija vsega delavstva. Na konferenci se je trdilo, da je de facto okoli 15.000 slovenskih delavcev organiziranih v socialno demokratičnih strokovnih organizacijah. Ta trditev sicer nima statistične podlage, pa naj velja. Uradna statistika iz leta 1915. navaja, da imamo Slovenci v poljedelskih strokah 33.372, v industriji in obrtjih 62.789, v trgovini in v prometu 18 tisoč 49, v raznih svobodnih in javnih poklicih 14.220 delavcev in vajencev. Socialno se pridružujejo tem še številni srednji stanovi, ki jih je vojska najbolj proletarizirala. Opozarjam na razne uradniške kategorije, učitelstvo itd. Iz tega sledi nujno spoznanje, da se morajo strokovne organizacije slovenskega delavstva docela preobraziti, razširiti in poglobiti, ako hočejo imeti pri bodoči gospodarski ureditvi sveta sodočno moč in veljavo.

× × ×

Iz časopisja posnamem, da se je zgoraj omenjena konferenca pečala tudi s političnim položajem in sprejela resolucijo, ki pravi:

»Stoječ na podlagi (!) samoodločbe narodov, izjavlja konferenca, da hoče neumorno delovati za dosego svobodne in demokratične jugoslovanske države SHS.

Konferenca pozdravlja ustanovitev »Nar. sveta« za Cislajtanijo, ker ga smatra v sedanji važni dobi za potrebno institucijo naroda, ter želi, da se skoro ustanovi »Narodni odbor« za vse Jugoslovane v Zagrebu.

To so pametne besede, ki potrjujejo vse, kar so dejali »omladini« že pred letom dni. Opozarjam pa, da je zadnji strankin zbor o božiču leta 1917. sprejel politično resolucijo dr. Tume, ki tej resoluciji jasno nasprotuje. Tumova resolucija namreč govori o »adrijansko-sudetsko-donavski zvezni državi«, to je o neločljivosti državno-gospodarskega teritorija avstro-ogrške monarhije. Ta resolucija je v jugoslovanski socialno demokratični stranki de iure še danes obvezna in veljavna, ker še ni bila preklicana. Ali velja sedaj za stranko načelo resolucije strankinega zbora ali pa načelo zgoraj navedene resolucije — ki drug drugega izključujeta?

Pa poslušajmo dalje:

»Konferenca izreka svoje simpatije ruskemu proletarijatu — pred vsem sodruhu Ljenu — in protestira proti vsem tistim, ki hočejo z nepoštenim sredstvom vreči prvo delavsko vlado.«

Konferenca torej protestira proti atentatorici Kaplanovi, ki je streljala na Ljenu. Prav! Kaj pa pravi Ljenu? On odklanja vsako sodelovanje z meščanskimi strankami, njegov glavni cilj je, vreči buržoazijo s prestola. Njegovemu duhu odgovarjajo besede, ki so natisnjene v 205. številki »Napreja«: »Roparska tolpa, kakor mi nazivljamo meščanstvo ali buržoazijo, ki danes vlada svet, ima že toliko grehov na vesti, da je z naše strani vsako sodelovanje s to gospodo nemogoče.«

To so odkritosrčne besede slovenskega boljševika! Odkritosrčen pa ni »Naprej«, ki ravno v isti številki poroča tole: »Rdeči teror. Iz Petrograda se uradno poroča, da je bilo doslej kot represalija za umor ljudskega komisarja Urickega ustreljenih 512 protirevolucionarjev. Imena ustreljenih se doslej niso razglasila, objavila pa se je prva lista talcev, ki bodo ustreljeni, če bi se primeril kak nov atentat. Lista obsega 120 imen. V Smolensku je bilo kot maščevanje za atentat na Ljenu ustreljenih 34 veleposestnikov in bivši arhimandrit Makarij.«

Ako se kdo izreče za Ljenu, to je za boljševizem, ne more istočasno — zaboga, vsaj istočasno ne! — pozdravljati »roparsko tolpo«, ki sedi v Narodnem svetu. Če pa že grem v Narodni svet, v katerem sodelujejo vse politične stranke, vsi sloji in stanovi, moram — logično vzeto — odločno odkloniti »sodruhu Ljenu«.

Stavim glavo, da je pri tem bilo vodilno demagoštvo, ki špekulira na najnižje instinkte pohojenega ljudstva, zavedna breznačelnosti, ki vodi v katastrofo vsako politično stranko.

Le pogledimo, kam je prišla jugoslovanska socialno demokratična stranka v zadnjem letu in kaj vse nalaga slovenskemu delavstvu!

1. Da se zavzema za adrijansko-sudetsko-donavsko zvezno državo in njeno demokratizacijo (z drugimi besedami: za neločljivost državno-gospodarskega ozemlja sedanje avstro-ogrške monarhije, po naukih doktorja Rennerja).

2. Da se bojuje za svobodno jugoslovansko demokratično državo SHS.

3. Da sodeluje v Narodnem svetu, v katerem je združen ves narod, brez razlike strank.

3. Da se prizna k boljševizmu, ki noče imeti z nobeno meščansko stranko opravka.

V teh štirih točkah sta zapopadeni dve državno-pravni načeli, dve svetovni naziranj, dve duši.

Vprašam: Ali je mogoča še večja konfuznost v političnih zadevah? Do takih nasprotujočih rezultatov pride le politično vodstvo, ki nima nobenih političnih načel, ki živi od dnevnih demagogičnih gesel. Že dr. Dermota je nekoč rekel, da žive na Slovenskem neprostovoljni humoristi. — Spomnim le na dr. Tumo, ki ponuja Trst danes Italijanom, jutri Jugoslovanom. Bogve, kaj izreče pojutranjem?

Kaj poreče k vsemu temu socialno demokratično slovensko delavstvo, za katerega interese gre? Temu ni treba ničesar dostaviti. To je jasno, da taka skupina ni primerna za zastopstvo delavskih interesov v trenutku, ko bodo odločilni za vso bodočnost.

Zakaj stradamo?

Na Dunaju so zaprli dvornega svetnika železniškega ministrstva dr. Johanna Breyho, ker je osumljen navijanja cen z moko.

Uradniki vojnega oderuškega urada na Dunaju so 10. m. m. popoldne na dunajskem vzhodnem kolodvoru zaplenili dva vagona moke, katerih vsebina je bila naznanjena z vkuhovalnimi predmeti za juho. Poizvedovali so naprej in dognali vse spletke, ki so omogočile titotapstvo z moko.

Ravnatelj neke dunajske banke je naprosil dvornega svetovalca dr. Breyho, naj za uradnike njegove banke, če je mogoče, preskrbi dva vagona moke. Dvorni svetnik dr. Breyha je ponudbo sprejel in je naročil zasebno podrejenemu nadzorniku državnih železnic Alojziju Darazenu, naj gleda, da dobi moko. Darazen je stopil v stik z agenti in naročilo za moko je šlo z Dunaja na Moravsko in od tam je priromala moka na Dunaj. Dobavil jo je mlinar Franc Moucka v Kanicu na Moravskem. Moucka je zbral moko tako, da je dajal kmetom, ki so mu dali moko v mletev, od 100 kg žita 50 kg moke. Nekaj moke, tako pripoveduje, je tudi nakupil od kmetov za ceno od 150 do 500 in tudi za 800 kron za 100 kg. Moucka je oddal moko za 12 kron za 1 kg. Kupčije se je udeleževala cela družba posredovalcev, vsak med njimi je zopet podražil moko za 1 ali 2 kroni pri 1 kg. Prejemalni postaji sta bili pri Happravniku v Brnu in pri Babaku. Od tam je romala k Abrahamu Haimu Landmannu, ki sicer ni kmet, zato pa stanuje na Dunaju kar v dveh stanovanjih. Ko je šla moka še skozi roki Bonifacija in Vignattija, jo je dobil koncem konca nadzornik Darazon za 18 kron 1 kg. Darazon se zagovarja, da je mislil prvotno, da je moka namenjena življenjskemu skladišču državnih železnic. Zdaj se je pa zgodil prijetljaj: bančni ravnatelj, ki je moko naročil, se je skesal, ker se mu je zdela ponujana cena 27 kron za 1 kg previsoka. Ponudili so jo nato 53-letnemu dunajskemu trgovcu Aleksandru Maksu, ki jo je še tisti dan ponujal nakupovalcu nekega velikega industrijskega podjetja po 26 kron 1 kg. Zaradi udeležbe pri tej kupčiji sta klicana na odgovor še višji revident južne železnice Hugo Frankl in Henrik Kugler. Na dolgem romanju skozi celo vrsto verižnih trgovcev je poskočila cena moki

od 12 kron na 26 kron pri 1 kilogramu!

Kaj se to pravi? Če bi se bila prodaja moke posrečila, bi zaslužili prodajalci in posredovalci malenkosten dobiček 280.000 kron, od katerega bi odpadlo dvornemu svetovalcu dr. Breyhu 140.000 kron.

Nadaljnje poizvedbe so dognale, da je ponujala družba v Moravski 50 vagonov moke in da je še prej dobavila dvema različnima industrijskima podjetjoma dva vagona moke za 18 kron 1 kg. Z Napravnikom in Babakom in z Moucko je uvedel in izvedel pogajanja deloma v Brnu, deloma v Kanicu knjigovodja Kotoucek, kateremu je izplačal za vsak odposlani vagon Napravnik 2000 K, Moucka pa 5000 K provizije. V službi družbe je bil tudi 47-letni skladiščni mojster Ferdinand Koppa, ki je dobil za vsak vagon provizije 1000 kron, da je pustil odpeljati moko pod napačno označbo vkuhalnine juhi in brez prevoznega dovoljenja. Dalje so dognali, da so nekateri teh ljudi trgovali v verižni kupčiji še z drugim blagom: z mesom, mastjo, zelenjavo itd. Trгоvec Julij Vignatti je kupil vse ponujane mu vagonne moke in je tudi pisмено potrdil kupčijo. Obdolženci so ovađeni zaradi zločina verižne kupčije in so jih izročili pristojnim sodiščem in so zaplenili pri prizadetih nad pol milijona kron denaria. Zaplenjena dva vagona moke so izročili žitnemu prometnemu zavodu na Dunaju.

Dobrote vojske.

Nevarnosti, napori in pomanjkanja, ki jih je povzročila vojska, so povsod oslabili ljudsko zdravje in moč. Ne le, da je na boljših padlo toliko ljudi, da pravega števila nihče smrtnikov ne ve, da jih je toliko ranjenih in da je toliko krepih fantov in mož oslabila vojska, so tudi velike ljudske množice v zaledju grozno trpele: prenaporno delo in odprava določil v delavsko varstvo v vojnih tvornicah; pritegnitev žensk in mladoletnih, katerih telesne sile mnogokrat niso bile kos težkemu delu, prehrana; vse to se kaže že zdaj ker človek nima zadosti odporne sile — proti španski bolezni. Vse to ne ogroža le gospodarske, marveč tudi vojaško moč dežele, kar je prisililo v nekaterih deželah vojaške oblasti, da so predpisale tu in tam obrambena določila. Vojski bo, kakor se pričakuje, sledilo precej časa močno zaposlenje, kakor hitro se bodo zagotovile surovine. Poskušali bodo izrabiti kolikor mogoče močno razpoložljive delavne moči, da se obnovi uničeno ljudsko blagostanje. Pri tem stremljenju obstoja resna nevarnost, da bo tako roparsko napenjanje delavskih moči zopet škodovalo ljudskemu zdravju. Obnovitev narodne gospodarske konkurence in odprava sedanjih visokih vojnih cen in plač bo tudi izzvalo silno hude boje med posameznimi industrijami, kakor tudi med delavci in delodajalci. Delavci se morajo zato z vso vnemo v svojih strokovnih organizacijah organizirati, da bodo kos kapitalu, ki se je med vojsko nagromadil v ogromnih zakladih. Naša Evropa n. pr. bo morala tekmovali, če bo sploh za konkurenco še sposobna, z Japonsko, Kitajsko, južno Ameriko, z Italijo, kjer se je vsled vojske povsod industrija zelo, zelo okrepila.

Vse te okolnosti moramo resno preučevati, da bomo pripravljeni, ko prenehata vojni hrušč in hrup.

Železna ruda in železo.

Industrija se naseli največini v onih krajih, koder ji nudi narava največ ugodnosti, to je tam, kjer se nahajajo potrebne sirovine in gonilna moč. S stroji ter z različnimi napravami se dvigajo skriti darovi iz notranjosti zemlje, se toliko časa predelujejo, dokler ne nastanejo iz njih človeku potrebni in koristni predmeti. Ker so torej skoraj vedno prirodni darovi predpogoj za razvoj industrije, je treba predvsem vedeti, koliko in kake darove skriva naša zemlja.

Produkcija rud in kovin.

Med takimi darovi zavzemajo rude jako važno mesto. V tesni tehnični ter večinoma tudi gospodarski zvezi z rudokopstvom je plavžarstvo. Radi boljšega pregleda je treba združiti opis teh dveh industrijskih panog.

V naslednji razpredelnici je navedena produkcija rjavega premoga in rud na Slovenskem v letu 1913. (v tisočeterskih stotih):

rjavi premog	18810
železna ruda	10
živosrebrna ruda	1306
svinčena ruda	181
cinkova ruda	295
antimonova ruda	12
ruda za mineral. barve	17
manganova ruda	8
skupaj	20639

Nadaljna razpredelnica kaže produkcijo plavžarstva tekom leta 1913. v kvintalih:

živo srebro	8200
svinec	157822
cink	43433
mineralne barve	10000
skupaj	219455

Naše rudarstvo je jako revno. Edino premog ter živosrebrna ruda se nahajata v primerni množini, ostale posebno železna ruda pa so neznatne. Naj začnem z železno rudo.

Železna ruda.

Niti na Kranjskem, niti na Štajerskem se ni zasledila železna ruda v taki množini, da bi se izplačal obrat večjega podjetja. Rudarstvo spada na Kranjskem takorekoč le v zgodovino. L. 1913. je začela sicer Kranjska železno-rudninska družba s sedežem na Dunaju kopati železno rudo (rdečo železno rudo) pri Mokronogu z dosedaj nepopolnim uspehom. Na vsak način pa bi se moralo delo nadaljevati, preiskati bi se morali pa tudi drugi kraji, kjer se upa na uspeh.

Na nemškem Koroškem je večji rudnik, v katerem se je izkopalo l. 1913. okroglo 616.000 q železne rude. Ta rudnik je v Hüttenbergu na severnem Koroškem, vzhodno od Brež. Produkcija je zadnja leta znatno poskočila, zakaj pred 10 leti je znašala še manj kakor 200.000 q. Ruda je še precej dobra. Na Koroškem so bili svoje dni še drugi rudniki v obratu, ki so pa bili opuščeni vsled male produktivnosti in ker se niso rentirali.

Tehnika modernega plavža.

Ako se znatno ne dvigne produkcija železne rude, se ne bo izplačala na Slovenskem zgradba niti enega plavža. Za velik moderen plavž je treba razpolagati na leto vsaj z enim milijonom meterskih stotov železne rude. Na Štajerskem so n. pr. plavži, ki podelajo na leto po 3 milijone q rude. V Avstriji je produciral na leto vsak plavž povprečno 586.000 q sirovega železa ter je porabil v to okroglo 1.500.000 q rude.

V zadnjem času se širi govorica, da se nahajajo močne žile z železno rudo pri Vrhniki. Tam so baje tudi neizmerne množine dobrega premoga.

Moderne tehnika je povzročila pravečo revolucijo v proizvodnji sirovega železa. Poglejmo si nekoliko ustroj velikega modernega železnega podjetja, da bomo lažje presodili, pod kakimi pogoji se lahko ustvari železna industrija in da bomo končno mogli presoditi, ali še more razviti ta industrija v doglednem času na Slo-

venskem. Spoznali bomo nadalje, da je morala železarska obrt, ki je cvela svoječasnno posebno na Gorenjskem, podleči svetovni konkurenci, ter skoro docela izginiti s Slovenskega.

Odkar je zavladala v svetovnem gospodarstvu ona smer tehnike, ki nudi velike ugodnosti edinole velepodjetju, se je železna industrija hipoma koncentrirala.

Koncentracijsko gibanje v velikem obsegu je pričelo okoli l. 1910. Ta koncentracija se ni opirala na epohalne iznajdbe, ampak na nešteto manjših iznajdb, posebno v kemiji. Oglejmo si na primer velik plavž za topitev sirovega železa. Plini, ki prihajajo iz plavža, se vodijo po raznih ceveh v veliko tvornico, kjer so raznovrstni stroji. Ko so se odtegnile plinu razne snovi, se uporabi plin končno za proizvodnjo toplote, s katero se gonijo veliki motorji za elektriko. Pri moderno urejenem velikem plavžu se da proizvajati s plinom toliko električne sile, da goni vse stroje, ki predelujejo sirovo železo ter izdelujejo produkte. S plinom enega plavža se pridobi toliko gonilnih sil, da morejo goniti vse one neštete stroje, ki so potrebni, da se napravi iz sirovega železa trdo valčno jeklo. Strokovnjaki so mnenja, da bo s časom napredovala tehnika še bolj ter da bodo končno plini iz plavža več vredni kakor sirovo železo.

Umevno je, da se dajo napraviti taki ogromni, dragi in mnogobrojni stroji le tam, kjer se obratuje v velikanskem obsegu in kjer se dela noč in dan. Drugače se ne izplača investicijski kapital. Ta okolnost je bila za koncentracijo obratov jako važna in v mnogih slučajih odločilna.

Kje se koncentriira industrija? Če vplivajo na njeno koncentracijo samo proizvodjalni činitelji, se preseli v one kraje, kjer je proizvodiranje najcenejše. Zato vidimo, da so plavži izginili iz Kranjske ter se preselili na Zgornje Štajersko, deloma pa tudi v Trst. Na Štajerskem so namreč bogati rudniki z železno rudo. Sicer ni tam v bližini nič takega premoga, ki bi bil sposoben za plavž. Vendar plavži sledijo železni rudi in ne premogu. Kajti za topitev sirovega železa se porabi približno trikrat več železne rude nego premoga. Štajerska železna ruda ima okoli 36 odstotkov železa; pri topitvi ene tone sirovega železa se porabi komaj ena tona koksa in tri tone rude. Naravno je tedaj, da se naseli podjetje tam, kjer se nahaja železna ruda in ne tam, kjer je premog.

Plavži v Trstu.

V Trstu so veliki plavži za sirovo železo, ki so last Kranjske industrijske družbe. Železna ruda se uvaža po morju iz Grške Španije, Ruskega, Alžira, Italije ter iz Bosne. L. 1913. se je porabilo tam 19 milj. q železne ter 340.000 q manganove rude. Razven tega se je pridjalo 45.000 q žlindre ter 180.000 q različnih rud, ki vsebujejo železo. Končno se je porabilo za kurivo 12 milj. q koksa. Produciralo se je 11 milj. q sirovega železa v vrednosti 112 milj. kron. Le radi tega, ker je transport po

morju jako po ceni in ker se je importirala le izvrstna ruda, so mogli plavži v Trstu uspevati. Ruda je vsebovala približno 45 % železa, med tem ko se dobiva drugod ruda s povprečno 30 do 35 %.

Poraba železa.

Ali bi zadostovalo sirovo železo, ki se producira v Trstu, našim razmeram? Statistike o množini železa, ki smo ga porabili na Slovenskem, nimamo. Treba se je poslužiti drmgih pripomočkov. Poraba železa se ravna po konjunkturi: l. 1907. je porabila vsaka oseba v celi Avstriji 45'8 kg železa (preračunjeno v sirovo železo), l. 1908. pa 55'8 ter l. 1911. samo 44'7 kg. V zadnjih letih pred vojsko se je porabilo povprečno letno na osebo 48'8 kg železa (v Nemčiji okroglo 130 kg). Po mojem mnenju smo porabili na Slovenskem vsako leto povprečno 450.000 q železa (to je sirovega železa). Ako bi bili tržaški plavži naši, bi nam preostalo še 650.000 q sirovega železa za nadalnje podelanje in za izvoz.

Produkti železne industrije so tako raznovrstni, da je mogoče zasledovati njih uvoz in izvoz samo tedaj, ako se vodi statistika. Take pa nimamo.

Izvozili smo železa 31.301 tona, med tem ko smo uvozili 36.545 ton železa ter železnih produktov, torej znaša saldo-uvoz 5244 ton. Brez sirovega in starega železa znaša saldo-izvoz 7087 ton, kajti naložili smo 30.651, razložili pa samo 23.474 ton. Potemtakem bi bila naša trgovina z železom aktivna. Železnega ter jeklenega blaga (traverze, žice itd.) je bilo mnogo več naloženega kakor razloženega. V Štorah imamo namreč velikoi železno podjetje, ki izdeluje žice, traverze, železne palice itd. Iz Štor se je izvozilo l. 1913. skupaj 8644 ter iz Celja, ki je središče za železno trgovino po celi Savinjski dolini, 12.992 ton železnih produktov.

Iz vsega tega se vidi, da nimamo železne rude, da producira Trst veliko več sirovega železa, kakor ga rabimo, da se izdelujejo pri nas nekateri železni iprodukti kakor n. pr. žice, traverze itd. v velikih množinah, da pa nam manjka železna industrija, ki bi izdelovala finejše produkte kakor stroje itd.

Veliko železno podjetje imamo tudi na Jesenicah, kjer je producirala Kranjska industrijska družba l. 1917. približno 460.000 q »martinovega« jekla ter ga nadalje podelala. Oba veleobrata v Štorah in Jesenicah sta uvozila približno 800.000 q sirovega oziroma starega železa ter producirala približno 600.000 q železnih izdelkov. Sirovo železo je stalo pred vojsko povprečno 125 K, izdelki teh tovarn pa so se prodajali po 30 K meterski stot. Uvoz teh dveh podjetij bi znašal 10, izvoz pa 18 milijonov kron.

Manjša podjetja, ki se pečajo z nadaljnim podelanjem železa, imamo v v Kropi, kjer izdeluje žebljarska zadruga in druga privatna podjetja žeblje, v Beli peči, Tržiču, Ljubljani in Kamniku, Mariboru, Trbižu, Beljaku itd. V Borovljah imamo tovarno, ki izdeluje

orožje. Produkcija v vseh teh podjetjih se ceni na 3 milijone kron letno.

Kakor sem že zgoraj omenil, smo porabili pred vojsko vsako leto povprečno 450.000 q (sirovega) železa. Iz te množine se je dobilo približno 330.000 q dogotovljenega železa, to je traverz, žic, žebeljev, železnih pločevin, strojev in vsakovrstnega blaga iz železa oziroma jekla. Izdali smo za vse to blago približno 16 milijonov kron na leto.

Bilanca z železom in z izdelki iz njega je bila pred vojsko sledeča:

domača produkcija (18+3=)	21 milj. K
saldo-uvoz (10+16=)	26 milj. K
saldo-izvoz	18 milj. K
domača poraba (10+3+16=)	29 milj. K

Ta bilanca je v tehničnem oziru pravilna, iz gospodarskega stališča pa napačna in sicer radi tega, ker je vrednost sirovin (sirovega železa itd.) dvakrat všteta, kot sirovina in pa kot del izdelanega blaga. Gospodarska bilanca železa bi bila sledeča:

domača produkcija	21 milj. K
uvoz	16 » »
izvoz	18 » »
domača poraba	19 » »

Premog.

Produkcija premoga.

Rjavi premog se nahaja v raznih krajih naše domovine, na Koroškem, Štajerskem in Kranjskem. Predvsem je treba poudarjati, da ni njegova kakovost preveč dobra. Imamo večinoma premog najnovejše formacije. Ta premog se ne more rabiti v vseh tovarnah posebno ne v onih, kjer se rabi močna toplota. Tudi lokomotive ni mogoče kuriti z njim. Mnogo boljši je premog v Kočevju in še boljši v Zagorju.

Leta 1913. se je produciralo v Šent Janžu 453.000 q, na Kočevskem 1.460.000 kvintalov ter v Zagorji 2.470.000 q rjavega premoga. Razen tega se trdi, da je na Kranjskem, posebno na Dolenjskem še mnogo premoga, ki je do danes nedotaknjen in ki čaka podjetnega kapitala. O tem priča dejstvo, da je bilo l. 1913. v okolišju ljubljanskega rudarskega urada 2971 prostosledov, od teh na premog 1564.

Na Štajerskem, v onem kotu, kjer začne Sava tvoriti mejo med Štajersko in Kranjsko, se nahajajo trije znani premogovniki: Trbovlje, Ojstro ter Hrastnik, ki so last Trboveljske premogovne družbe. L. 1913. se je izkopal 9.288.000 q rjavega premoga in sicer največ v Trbovljah (6.861.000 q). Ta družba se je ustanovila že pred leti s francoskim kapitalom. V začetku se je kopalo tam, kjer je bilo največ premoga in kjer je bil najboljši. Šele kasneje se je začelo racionalno gospodariti s tem, da se je tudi slab neuporabljiv material čistil.

Drugo večje podjetje je pri Velenju v okolišju Slovenjega Gradca. V tem premogovniku se je izkopal leta 1913. približno 1.985.000 q rjavega premoga. Nadalje imamo v celjskem revirju še manjše premogovnike in sicer v Zabukovci pri Celju (305.000 q), pri Konjicah

(217.000 q) ter v Globokem pri Brežicah (40.000 q). Manjši premogovnik je tudi v Rajhenburgu.

Razen tega imamo še stare rove, ki so se radi preslabega ali prepičlega materiala opustili. Ali se bo izplačalo jih obuditi še enkrat k življenju, to bo pokazala šele bodočnost. Omenim naj le, da so se posebno na Nemškem v zadnjem desetletju pred vojsko zopet izkoriščali stari že davno opuščeni premogovniki. Novi stroji so omogočili obrat, oziroma napravili toliko cenejše kopanje, da se je začelo zopet posezati po teh slabših virih.

Končno naj bo še omenjeno, da se le počasi dviga produkcija v celjskem revirju. Že pred več kakor 10 leti — leta 1904. — se je tu produciralo skoro 9 milj. q rjavega premoga; približno do leta 1912. je stagnirala produkcija in šele od tedaj naprej se je polagoma dvignila na 11,2 milj. q.

Na nemškem delu Štajerske je več premogovnikov. V Voitsbergu in Köflachu se je produciralo leta 1913. približno 7,590.000 q rjavega premoga. Najizdatnejši rovi so last c. kr. priv. »Graz-Köflacher Eisenbahn- u. Bergbaugesellschaft«. Ostali pa so last mnogih družb, večjih in manjših. V Ivici, malo severno od naše meje je družba z. o. z., takozvana »Eibiswalder Glanzkohlenbergwerke« producirala l. 1913. čez 1,220.000 q rjavega premoga. Nadalje obstoja manjše podjetje v Travniku (Wies), ob železnici, ki se odcepi pri Lipnici od glavne južnoželezniške proge.

Končno Koroška. Gorata dežela skriva neizmerno množino rude v svojih visokih hribih. Že od nekdaj je cvela tu industrija ter obrt, seveda večinoma v maloobrnem okvirju. Zato so posegle tudi v to deželo posledice moderne tehnike, posledice koncentracije. Še pred nedavnim časom je bilo na Koroškem 17 premogovnikov. Danes so komaj 3 v obratu ali pravzaprav dva, kajti eden je le privesek kemične tovarne v Treibach-u.

Največji premogovnik je v Št. Štefanu nad Velikovcem, kjer se je l. 1913. izkopalo približno 800.000 q premoga. Polovico manjši je oni na Lešah ob Dravi blizu koroško-štajerske meje, kjer se je izkopalo komaj 387.000 q premoga.

Tudi na Koroškem je produkcija tekom zadnjih let pred vojsko malo napredovala. Leta 1913. se je izkopalo komaj 1,274.000 q te rude; približno ravno toliko leta 1905. (1,130.000 q).

Videli smo torej, da se razširjajo močne žile rjavega premoga predvsem ob kranjsko-štajerski meji: Zagorje, Trbovlje, Ojstro in Hrastnik. Potem sledi na severu revir Voitsberg-Köflach. Nato pride na Srednjem Štajerskem Travniki-Ivica ter proti zapadu Velenje, kojega žile segajo tja čez deželno mejo proti Lešam na Koroško. Končno je na jugu Kočevje, Št. Janž ter na skrajnem severu Št. Štefan nad Velikovcem.

Primorska, ki je revna na rudah, ni imela vsled svojih apnenih sestavin predpogojev za razvoj premogovnikov.

Sicer so se razširjali tod nekdanje moči gozdovi, vendar se niso mogle nakopiti visoke plasti lesa, ki bi se tekom stoletij izpremenile v premog. Vendar imamo tukaj mal premogovnik, iz katerega se dobiva boljši premog kakor v Slovenski deželi. Leta 1913. se je izkopalo v Karpanu v Istri 1,301.000 q dobrega črnega premoga. Ta premogovnik je last Trbovlske premogovne družbe.

Do tukaj so podatki natančni in točni. Uradna statistika, katero izdaja ministrstvo za javna dela, obdeluje to stvar jako municiozno. Na Slovenskem (brez Istre) smo producirali l. 1913. okroglo 18,810.000 q rjavega premoga. Produkcija se sicer izpreminja od leta do leta; ravna se po industrijski konjunkturi. Na splošno pa se lahko smatra, da je bila produkcija l. 1913. normalna.

Dr. Janez Ev. Krek o ureditvi jugoslovanske države.

V zagrebških »Novinah« priobčuje intimen prijatelj pokojnega dr. Kreka naslednji znameniti članek:

Pred dvema leti, Dr. Krek je bil prišel v Zagreb, da se informira o položaju. Pri nas je bil mir, mrtvilo, cenzura, vohunstvo in frankovci. Vojska je vladala, a vlada je molčala. Čas Gorlic, Soče, Bagdada in podmorskih čolnov.

Sprehajal sem se s Krekom po Tuškancu. Bil je že precej slab in težko je dihal.

»Nismo daleč od samostojnosti« — mi pravi.

Zelo sem se začudil tej trditvi. Meni se je zdelo, da nikoli nismo bili dlje od tega.

»Kako to?« — ga vprašam.

»Meni se zdi, da pride do preobrata. Ne vem, zakaj, toda nekako instinktivno opažam. Učite se angleško.«

Spomnil sem se, da sem ga bil videl v Ljubljani, kako je sedel nad angleškimi knjigami in osveževal svoje znanje angleščine.

Naenkrat se med sprehodom ustavi in vpraša:

»Kakšen vojaški sestav bi vi uvedli v naši državi?«

»Milico, vojaško dolžnost od 16. do 60. leta, šestmesečno aktivno službo pri pehoti, dvanajstmesečno pri konjenici, topništvu in pionirjih. Vojska bi morala delovati kot kulturni faktor, graditi ceste in železnice, pogozdovati itd., podobno kakor so delale rimske legije. Gojiti bi se moralo Sokolstvo in vsak zdrav Jugoslovani od 16. do 60. leta bi moral biti Sokol. Častniški stan bi bil elita, posebno skrb bi bilo treba posvetiti tehnični izobrazbi. Mornarice ne bi smeli zanemariti, posebno ako bodo imeli Italijani Valono. Od 12. milijonov južnih Slovanov mora biti v potrebi tri milijone vojakov. To zahtevajo od nas Italijani, Mažari in Nemci.«

»Iz vaše države bi strčali bajoneti« — se čudi Krek. — »Jaz sem za razorožbo. Vidite« — je nadaljeval čez nekaj časa — »mnogokrat razmišljam, kako bi uredil našo državo, ako bi bilo to v moji oblasti, in sedaj premišlujem o vojaški uredbi. Vse

drugo sem že nekako izkombiniral. Kaj mislite, ali bi bila boljša državna centralizacija ali decentralizacija?«

»Vedno sem za močan parlament in močno centralno vladno, posebno v naših razmerah, kjer je mogoče, da se razvije kak centrifugalni element.«

»Tudi jaz sem za to,« — pravi Krek in začne razlagati svoj načrt o ureditvi jugoslovanske države:

»Ako bi jaz urejeval državo,« — pravi — »bi vpošteval tri kriterije. Narodno življenje ima namreč trojno tendenco v svojem razvoju: razvija se v politični, gospodarski in kulturni smeri. Po teh tendencah bi uredil državo, a oziral bi se tudi na konkretne narodne razmere. Najprej konstatirajmo, katera izmed teh treh smeri narodnega razvoja nas južne Slované zbližuje in katera razdvaja. Gospodarsko ima kmet ali delavec, pa naj bo Hrvat, Srb ali Slovenec, povsod iste interese, a niti politično nismo tako daleč drug od drugega: vsi hočemo biti en sam narod, združeni v eni državi, vsi smo za ravnopravnost vseh plemen. Ostane en edini moment, ki nas deli, to je kulturni ali boljše versko-kulturni. Pri urejanju ustave moramo torej vse stvari, kjer je mogoča medsebojna borba in spor, potisniti kolikor mogoče v ozadje, izolirati in lokalizirati. Zato mislim, da bi bilo treba ustvariti močan **centralni parlament** z dvema koordiniranimi zbornicama: nacionalno-politično in socialno-politično. **Narodno-politična zbornica** bi sestajala iz zastopnikov, izvoljenih na podlagi splošne, enake, tajne volilne pravice, pri čemer bi dal volilno pravico tudi ženskam. Glasovalo bi se tako, da bi cela država ali vsaj provinca tvorila en sam volilni okraj; stranke sestavljajo liste kandidatov, za katere volilci glasujejo. Seveda bi se pri določanju, kdo je izvoljen, uporabil proporcionalni sistem. **Socialno-politična zbornica** bi bila stanovsko zastopstvo naroda. Vanjo bi prišli reprezentanti kmetijskih zbornic, delavskih, trgovskih, obrtnih organizacij in zbornic, zastopniki duhovščine, uradništva, industrije, znanosti in umetnosti — vse v naprej tako urejeno, da bo samovolja pri sestavi tega zastopstva popolnoma izključena. Socialno-politični zakonski načrti se najprej predložijo socialno-politični zbornici in ko so v njej sprejeti, se pošljejo narodno-politični zbornici, ki jih en bloc sprejme ali odkloni. Pred narodno-politično zbornico prihajajo najprej državno-politični zakonski načrti, nakar jih socialno-politična zbornica sprejme ali odkloni en bloc.

Centralni parlament ima torej eminetno **politično** nalogo: vprašanja ustave, zunanje politike, narodne brambe ter veliko **okvirno** zakonodajstvo: finančno, pravo, socialno, notranje uprave itd.; v okviru teh zakonov se mora razviti samouprava. V glavnem bi torej imel centralni parlament takozvane pragmatične posle.

Ekonomski moment bi se moral vpoštevati pri ustvarjanju provinc. Mislim, da bi bilo za celo državo treba 10 do 12 takih organizmov. Le-ti bi imeli s svojimi pokrajinskimi zbori nalogo, da skrbijo za povzdigo gospodarstva: za kmetijsko produkcijo, industrijo, železnice, ceste itd. Zato morajo biti pokrajine urejene brez ozira na dosedanje državne in deželne meje na čisto zemljepisno-gospodarskih

načelih po prometni težnji in gospodarskem značaju zemlje; tako je n. pr. Trst s svojim zaledjem: Gorico, Gradiško, Istro, Koroško in Kranjsko, naravna zemljepisna in gospodarska enota. Na drugi strani imata pa zopet slovenska Štajerska in naša Dolenjska naravno središče v Zagrebu ter bodo padli ti kraji, recimo, v zagorsko gospodarsko sfero itd. Ker se gospodarski interesi tako srbskega in hrvatskega kakor tudi slovenskega kmeta ali delavca vedno strinjajo, je očito, da v pokrajinskih saborih ne bo nacionalnih bojev.

Glavna točka za spor med Hrvati in Srbi je različnost kulturnih tendenc. Zato treba boj lokalizirati ter ga izločiti iz parlamenta, kjer bi se moglo zgoditi, da bi Hrvati in Srbi naenkrat vstali drug proti drugemu kot dve sovražni si fronti, kar bi bil pogin za državo, ker bi naši zunanji in notranji sovražniki tak položaj izkoristili, da bi prišlo do zmede, iredente in vsakršnega zla. Zato je treba to kulturno in konfesionalno stran narodnega življenja decentralizirati po občinah, ki morajo poleg svojih ostalih upravnih in drugih nalog prevzeti skrb za razvoj šolstva. Te občine bi zavemale velikost tukajšnjih hrvatskih okrajev ter bi bile nekoliko samostojnejše. Po občinah bi skušali ločiti Hrvate od Srbov, če bi pa na bili kje skupaj in bi se sprli bi bil to samo boj lokalnega pomena.

To bi bile najglavnejše poteze državne uredbe. Sedaj naj jih pa pojasnim na zgledu. Vzemimo šolstvo, ker je le-to za nas najeminentnejšega pomena. Centralni parlament izda zakon: vsak otrok od 7. leta dalje mora obiskovati ljudsko šolo, dokler je ne dovrši. Potem ugotovi zakon organizacijo ljudske šole, odredi minimum znanja, ki ga mora imeti vsak državljani iz vsake stroke, zlasti mora biti v celi državi enoten pouk o narodnih in državljskih pravicah in dolžnostih, končno kdo sme snovati šole, t. j. sme jih vsakdor, ki se drži tega zakona. Dolžnost snovati ljudske šole, ako jih še ni, imajo občine. Da-li naj bo šola konfesionalna, interkonfesionalna ali akonfesionalna, odločajo starši otrok in to po belgijskem* šolskem sistemu, ki nam more, nekoliko popravljen, služiti v zgled.

Občina naj ta šolski zakon svobodno aplicira. Ustanovi naj konfesionalno ali nekonfesionalno šolo — kakršno hoče. O tem odločuje njen zastop. Čim več svobode, ker so nas doslej paragrafi strahovito dušili! Tudi srednje šole bi vzdržavale občine, toda z državno, oziroma pokrajinsko pomočjo, ki bodi zopet določena po glavah dijakov. Vse gospodarsko šolstvo bi bilo v glavnem v kompetenci pokrajine, ki bi se mogla sporazumeti tudi z občino ali drugo institucijo in ji dati v to svrhu podporo. Vseučilišča bi financirala država. A nihče ne bi smel braniti, da se osnujejo tudi zasebne srednje šole in zasebna vseučilišča.

* Belgijski šolski sistem je danes najnaprednejši: snovati šole more pod postavnimi kavelami vsak, kdor hoče; vsak roditelj more vpisati svojega otroka v katero šolo hoče; pred vpisom mora za vsakega otroka dvigniti na občinskem poglavarstvu bon, ki pooblašča ravnateljstvo šole, da zahteva od občine za otroka določeno plačo. Bon pri vpisu izroči ravnatelju šole. Ravnatelj vseh šol izroči nekaj dni po vpisovanju bone občinskemu poglavarstvu, ki jim potem iz občinskega proračuna za vsak bon prizna določeno vsoto, ki odpade na vsakega otroka.

Še več, ustanovitelj bi mogel zahtevati za šolo tudi državno, oziroma pokrajinsko podporo, ki bi se mu dala po enakem načelu kakor občinska za ljudsko šolo.

Imeti moramo svobodno tekmo za vse kulturne nazore, vse stranke, vse organizacije. In kdor je sposobnejši in delavnejši, naj zmaguje.

»Vsi ne bi soglašali z vami, posebno v poslednjem,« — pripomnim dr. Kreku.

»Vem, koga mislite,« — pravi doktor. »Toda ti ljudje ne vpoštevajo, da pri nas noben paragraf ne bo rešil Cerkve in njene organizacije, ako njeni duhovniki in laiki ne bodo živeli in delali kakor treba. Znano vam je, da sem rebus sic stantibus zagovornik ločitve Cerkve od države. Dovolj so me radi tega napadali. In imajo zase mnogo logičnih in teoloških argumentov. Toda zame je logika razvoja in življenja, ki v resnici ne nasprotuje katolicizmu. Sicer pa kakor Rim hoče! On hoče konkordat, torej ga hočemo tudi mi. Katoliška Cerkev mora kakor pravoslavna imeti v bodoči državi javnopravni značaj; nadalje ne sme biti državne cerkve. Vsem verskim družbam sploh se mora dati popolna avtonomija, a država naj se čim manj vtika v njihove posle.«

»Še nekaj« — vprašam dalje. — »Ali se ne bojite srbske hegemonije v Jugoslaviji?«

Hegemonijo bo imel sposobnejši; ako bodo to Srbi, je tudi prav, da jo imajo. Ako mislite, da bodo radi svoje številne premoči imeli vedno odločujočo besedo v centralnem parlamentu, potem ne vpoštevate nekaterih stvari. Vzemimo, da je država ustrojena tako, kakor sedaj govorimo. Sedanja strankarska konstelacija bo imela tudi na razmere v centralnem parlamentu odločilen vpliv. Najprej se bodo narodne stranke zbližale. Slovenska ljudska stranka bo nastopala vzajemno s skupino okrog »Novin«, a upam, da se bo tudi med Srbi razvila analogna kulturna in strankarska tendenca ter bomo morda dobili v parlament kakega srbskega klerikalca. Liberalci slovenski, srbski in hrvatski bodo med seboj kooperirali, ravno tako socialisti. Razen tega se bodo morda razvile kake avtonomistične stranke, ki bodo težile za izpremembo ustave v smeri federalizacije, kakor so pri vas ljudje frankovsko-starčevićanske ideologije. Poleg tega se bodo javljale v parlamentu čim dalje jače tudi socialne tendence ter bo tudi to vplivalo na strukturo strank. V tem bo politično uniformiranje čimdalje bolj napredovalo, centrifugalne tendence bodo izginjale in tekom treh generacij bomo v resnici enoten narod. Torej bomo hegemonijo enega plemena, ako sploh bo, čutili samo izpočetka. Srbske hegemonije se bojim tem manj, ker so Srbi razcepljeni naravnost v nezdravo veliko število strank in stranic ter mislim, da ne bodo v nobenem slučaju tvorili enega bloka. A klavzulirati, da mora biti nekaj ministrov Hrvatov in Slovencev, nima zmisla, ker bodo Srbi, če dobé hegemonijo, postavili za ministre svoje kreature, pa zopet nimamo nič. Zato ne ostane nič drugega, nego da vsi pošljemo v parlament svoje najspodobnejše ljudi, pa naj vladajo najspodobnejši. Noben paragraf in nobena ustava ne more nesposobnega naroda rešiti propada, a ker Hrvatov in Slovencev ne štejem med nesposobne

narode, sem prepričan, da bodo znali v državni upravi in reprezentanci priti na odločilna mesta.

»Monarhija ali republika?« — vprašam nazadnje.

»To mi je precej vseeno. V srcu sem republikanec, toda če pride pri nas do monarhije, mora biti oblika takozvane republikanske monarhije kakor na Norveškem. Kralj je samo dedni predsednik republike in njen reprezentant, toda nima pravice sankcionirati zakonov. Vendar so tri načela tega troimenega naroda, ki ga morajo voditi v bodočnost: en narod, en vladar, ena država od Beljaka do Soluna in mnogo, mnogo svobode! R. Petrić.

(Po »Slovincu«.)

Izdajatelj in odgovorni urednik Mihael Moškerc.
Tisk Katoliške Tiskarne.

Naročajte „Našo Moč“!

Sorbenje, garje, lišaj, hraste. Najzanesljiveše sredstvo proti temu je „PARATOL“ domače mazilo. Ne maže, je brez duha, torej tudi čez dan uporabno. Velik lonček K 5 — dvojni lonček K 9. — PARATOL — PRASEK varuje občutljivo kožo. Skutija K 3. — Oboje se dobi proti predplačilu ali povzetju pri PARATOL delavnici lekarnarja ULMER Budapešta VII-21. Róza-utca 21.

Ustanov. l. 1893. Ustanov. l. 1893.
VZAJEMNO PODPORNO DRUŠTVO V LJUBLJANI
registrirana zadruga z omejenim jamstvom.

Dovoljuje članom posojila proti poroštvu, zastavi življenskih polic, posestev, vrednostnih papirjev ali zaznambi na službene prejemke.

Vračajo se posojila v 7½, 15 ali 22½ letih v odsekih ali pa v poljubnih dogovorjenih obrokih. Kdor želi posojila, naj se obrne na pisarno v Ljubljani, Kongresni trg št. 19, ki daje vsa potrebna pojasnila.

Zadruga sprejema tudi hranilne vloge in jih obrestuje po 4½/100.

Društveno lastno premoženje znaša koncem leta 1915 519.848,40 kron. Deležnikov je bilo koncem leta 1915 1924 s 15.615 deleži, ki reprezen tujejo jamstvene glavnice za 6.089.860 kron.

Gospodarska zveza
centrala za skupni nakup in prodajo
v Ljubljani, reg. zadr. z o. z.

Stalna zaloga poljedelj. strojev:
motorjev, mlatilnic, viteljev, slamo- in reporeznic, brzoparilnikov, plugov, bran, čistilnikov l. t. d.

Prodaja:
umetnih gnojil, kolonijalnega in špeci-rijskega blaga ter poljskih pridelkov.

Zaloga:
pristnega domačega in ogrskega vina, žganja l. t. d.

Lastna izdelovalnica in prekajevalnica klobas. - Lastna zeljarna.